

Onderdrukking is geen noodlot, leert Exodus

Ellende, tekort en onderdrukking zijn geen noodlot, waaraan je domweg niet kunt ontkomen. Volgens rabbijn Jonathan Sacks is er een andere wereld mogelijk: 'als mensen vertrouwen op de God die vertrouwen had in de mensheid'.

Recensie

Tjerk de Reus

In de jaarlijkse Bijbelbezinging in de synagoge worden de vijf boeken van Mozes - de Tora - verdeeld in ruim vijftig korte eenheden. Die worden *parasja's* genoemd, één voor elke week. Op die manier wordt in de herfst Genesis gelezen, in de winter Exodus, en dan in de loop van het jaar verder in Leviticus, Numeri en Deuteronomium. In het licht van deze leestrategie staat op dit moment het tweede boek van de Tora centraal, met het verhaal van Israëls ballingschap en bevrijding, over de slavernij in Egypte en de lange woestijntocht op weg naar het Beloofde Land. Het is dus precies op het juiste moment, dat het nieuwe boek van Jonathan Sacks in het Nederlands verschijnt: *Exodus. Boek van de bevrijding*. Aan de hand van de elf *parasja's* waarin dit boek verdeeld is, neemt Sacks zijn lezers mee door het Bijbelboek. Dit doet hij helder, vaak verrassend en steeds ook met bewustzijn van de wereld van vandaag.

Jonathan Sacks (1948) kan geen onbekende zijn voor wie interesse heeft in Bijbel en jodendom vandaag. Hij was van 1991 tot 2013 opperrabbin in het Verenigd Koninkrijk, hij is lid van het Britse Hogerhuis, hij bekleedt diverse professoraten wereldwijd, ontving in 2016 de prestigieuze Templeton-prijs en is auteur van vele boeken. Sommige daarvan zijn vertaald in het Nederlands, zoals zijn grote werk *Een gebroken wereld heel maken*

(2016) en *Niet in Gods naam* (2016). Nog niet vertaald tot dusver is de reeks boeken waarin hij de hele Tora ter sprake brengt aan de hand van de *parasja's*. Deze reeks, met als overkoepelende titel *Convenant and Conversation*, begon in 2009 met een deel over Genesis en is dit jaar afgesloten met het boek over Deuteronomium. Het valt te prijzen dat uitgeverij Skandalon nu met de vertaling van deze reeks is begonnen, met allereerst *Exodus. Boek van de bevrijding*, in uitstekende vertaling door Karl van Klaveren. In de komende twee jaren beoogt Skandalon de reeks van vijf te voltooien.

Hoe Sacks te werk gaat, proef je al heel snel. Hij schrijft in het openingshoofdstuk dat 'geen verhaal zo invloedrijk is geweest bij de vorming van het innerlijk landschap van de vrijheid' als het Bijbelboek Exodus: 'Het heeft vele generaties geleerd dat onderdrukking geen noodlot is en dat niets vastligt in het weefsel van de geschiedenis.' Het zijn natuurlijk mooie zinnen die Sacks formuleert, heel interessant is de verbinding die hier gelegd wordt met de concrete wereldgeschiedenis en de inspiratie vanuit de Tora. Sacks wijst in dit verband onder anderen naar Martin Luther King die op een visionair moment, vlak voor zijn dood, sprak het Beloofde Land dat hij te zien gekregen had. Maar ook breder merk je in Sacks schrijfrant dat er steeds lijnen getrokken kunnen worden van de specifieke inhoud van de Tora naar de meer algemene situatie van mens en wereld. Zo gaat het naar aanleiding van het lied van Mozes over 'vier modellen van leider-

Volgens rabbijn Jonathan Sacks is geen verhaal zo invloedrijk is geweest bij de vorming van het innerlijk landschap van de vrijheid als het Bijbelboek Exodus. Foto: Uitgeverij Skandalon

schap'. En het wordt hier vaak kritisch, want de Tora is geen goedbedoeld schouderklopje. Sacks: 'De Tora is 's werelds grootste protest tegen wereldrijken en hun imperialisme.'

Het volk opgevoed

Sterk is Sacks in het waarnemen van bijzonderheden in teksten en in grotere passages. Daarbij luistert hij aandachtig naar exegeten uit de joodse traditie. Bij het verhaal over de doortocht door de Rietzee legt hij uit dat dit een kantelmoment is voor het volk Israël. Voorafgaand aan die doortocht knapte God het voor hen op, als er gevochten moest worden (tegen de achtervolgende Egyptenaren, die in de zee verdrinken). Na de doortocht volgt de strijd tegen Amalek. Dan moet het volk zelf de strijd leveren. Dat Mozes

daarbij een rol speelt, met in gebed opgeheven handen, zegt iets over het 'nieuwe innerlijk' van de mensen. Mozes handen wezen naar boven: 'Ze richtten de ogen van het volk, en daarmee de gedachten van de Israëlieten, op de hemel. Dat gaf hun moed, innerlijke kracht, de hoop en het geloof om te overwinnen.' Zo wordt het volk 'opgevoed', aldus Sacks, die hier noteert dat het hier gaat 'om Gods wil die de mens zich eigen maakt': 'God transformeert daarbij van een doener in een docent. En in dat leerproces veranderen mensen van afhankelijkke in onafhankelijke wezen.'

Tot slot nog iets over de aard van dit boek. Elk van *parasja*-besprekingen in dit mooie boek is verdeeld in vier aparte hoofdstukjes ofwel 'essays'. Dit betekent dat het boek bestaat uit vierenveertig hoofdstuk-

ken. Die kun je bijna altijd 'los' lezen. Dit maakt het boek aantrekkelijk en publieksvriendelijk. Sacks schrijft niet strikt wetenschappelijk, hoewel hij veel aandacht heeft voor exegetische kwesties. Maar daarin begrenst hij zich tot wat hij belangwekkend vindt. Sacks zal de eerste zijn om te toe geven dat over de Tora met gemak nóg een reeks van vijf boeken geschreven kan worden, met andere aandachtspunten.

Exodus. Boek van de bevrijding. Jonathan Sacks, vertaald door Karl van Klaveren. Skandalon. 29,95 euro

Komt tot Zijn schijnsel

Bladspiegel

Jan Auke Brink

Vijftig jaar geleden, in december 1969, werd Jorge Maria Bergoglio in Argentinië priester gewijd. Sinds 13 maart 2013 kennen we hem als paus Franciscus. Het *Katholiek Nieuwsblad* kijkt in een interview met Andrea Torielli, auteur van diverse interviewboeken met Franciscus, naar hoe de paus zijn priesterschap beleeft: 'Als kardinaal zei hij eens tegen een journalist dat priester zijn voor hem het aller mooiste was.'

Het gaat Franciscus volgens Torielli daarbij vooral om het contact met de gelovigen: 'Hij heeft verschillende keren uitgelegd hoe belangrijk het voor elke pastoor is om te bidden en om te midden van je kudde te staan, om die te leiden, samen te delen en ervoor te zorgen dat niemand achterblijft.'

Dát typeert Jorge Maria Bergoglio uit Argentinië, als mens, als priester en als paus. Hij noemt dat zelf het werk 'in de loopgraven', buiten de schijnwerpers: ziekenbezoek, on-

derricht, armoedebestrijding. 'Het is een getuigenis van de blik van Jezus, die in staat was om apostelen te zien, terwijl alle andere mensen zondaars, heidenen en misdadigers zagen.'

In *De Waarheidsvriend* laat neerlandicus Jaap de Gier zijn licht schijnen op de negentiende predikant-dichter Nicolaas Beets (1814-1903). Diens populariteit is in de twintigste eeuw achteruit gehold, laat De Gier zien. Beets schreef honderden verzen, die nu nauwelijks meer bekend zijn: in *Psalmen en gezangen voor de eredienst* uit 1938 stonden nog zes liederen van Beets, in het *Liedboek voor de Kerken* uit 1973 drie en in het *Liedboek. Zingen en*

bidden in huis en kerk uit 2013 staat nog maar een: zijn *Kerstpsalm*. De Gier: 'Echter, het aantal coupletten is teruggebracht tot drie en de tekst als geheel moeten we een herdichting noemen.'

Predikant-dichter André Troost herschreef 'Daar is uit 's werelds duist're wolken / een Licht der lichten opgegaan / Komt tot Zijn schijnsel, alle volken / en gij, mijn ziele, bid het aan!' tot 'Er is uit 's werelds duistere wolken / een groot stralend licht opgegaan - / wie wonen in het diepste donker, / zij zullen in het zonlicht staan.'

De Gier: 'Ongetwijfeld mooie regels, poëtisch gezien, en bovendien hedendaags Nederlands.' De tegenstelling tussen licht en duisternis blijft mooi bestaan, meent hij. Maar De Gier heeft ook commentaar: 'Het gaat om kómen tot dat Licht. Hier past geen vrijblijvendheid. Vandaar de dringende oproep in de *Kerstpsalm* van Beets: 'Komt tot Zijn schijnsel', kom tot Hem Die het 'Licht der lichten' is.' Vindt u de *Kerstpsalm* een dezer dagen in de liturgie? Denk dan even na over welke versie u het meeste aanspreekt.

Het gaat om kómen tot dat Licht. Hier past geen vrijblijvendheid

Kort nieuws

Vrije Universiteit

Onderzoek naar fundamentalisme

Amsterdam | De European Research Council (ERC) heeft een onderzoeksbeurs van 1,5 miljoen toegekend aan VU-onderzoeker Rik Peels om onderzoek te doen naar fundamentalisme. Peels: „Het wordt tijd dat we de fundamentalist op individueel niveau beter gaan begrijpen, als in zekere zin een rationeel individu dat veel meer lijkt op jou en mij dan we zouden willen.”

Stripboek

Jezus Messias in 140 talen vertaald

Rotterdam | Eind vorig jaar was het van oorsprong Nederlandse stripboek Jezus Messias in 130 talen vertaald, inmiddels zijn dat al 140 talen. Momenteel worden 50.000 exemplaren verspreid onder scholieren in Swaziland. Auteur Willem de Vink stelt het tekenwerk van het stripverhaal gratis ter beschikking met zijn organisatie The Grace Factory.

Agenda

Dinsdag 24 december

Burgum, Kruiskerk: kerstnachtviering in het teken van Licht voor de wereld, m.m.v. de Cantorij, Gretha Koopmans, dwarsfluit en Klaas Hofstra, orgel en ds. Foekje-Fleur Fink. Aanvang 22.00 uur, vanaf 21.30 uur samen (bekkende) kerstliederen zingen.

Dokkum, Houtduif 3: kerst-sing-in met thema: Licht in de duisternis m.m.v. Marjolein en Harold Kooistra. Aanvang 20.00 uur.

Drachten, Karmelklooster: kerstavondviering m.m.v. het koor Pro Vocale en ds. Ynte de Groot. Aanvang 20.00 uur en 22.00 uur.